

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ АВТОРИТАРНОГО РЕЖИМУ: АНТИНОМІЯ ЛІБЕРАЛІЗМУ І ТОТАЛІТАРИЗМУ

СУХОНОС Володимир Вікторович - д-р юрид. наук, професор, завідувач кафедри фундаментальної юриспруденції та конституційного права ННІ права, Сумський державний університет

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-9058-5182>

СУХОНОС Віктор Володимирович - д-р юрид. наук, професор, професор кафедри кримінально-правових дисциплін та судочинства, ННІ права, Сумський державний університет

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-1655-5863>

УДК 342.4+321.6

DOI 10.32782/LAW.UA.2022.1.35

Стаття присвячена проблематиці правових засад формування та функціонування авторитарного режиму в його ліберальному та тоталітарному вимірах.

При цьому, оскільки президентська трансформація української республіки таїть у собі небезпеку відновлення авторитарних тенденцій, які проявлялися у минулому нашої держави, дослідження авторитарного режиму має актуальний характер.

Отже, метою цього дослідження є правові засади формування та функціонування авторитарного режиму у контексті його взаємодії з лібералізмом і тоталітаризмом. Реалізація зазначеної мети потребує виконання низки наукових завдань.

У статті обґрунтовано, що якщо ідея запровадження в Україні президентської республіки викликана певними авторитарними сподіваннями, то слід мати на увазі, що, окрім певного позитивного досвіду запровадження авторитарного режиму, існує й негативний бік подібного кроку. З'ясовано, що, на відміну від демократії, де в основу функціонування держави покладена діяльність інституцій, в умовах авторитаризму істотним чином зростає суб'єктивний чинник. Доведено, що чилійська піночарія (влада А. Піночета) характеризується авторитаризмом у сфері політики і лібералізмом у сфері економіки. Стаття містить висновок про те, що якщо економічний розвиток авторитарної держави може мати успіх як в її ліберальному, так і тоталітарному вимірі, то

авторитарний персоналізм може обернутися великими проблемами. Наголошується, що досвід тоталітарного авторитаризму в нацистській Німеччині свідчить, що остання зазнала поразки у II Світовій війні унаслідок помилок А. Гітлера, тоді як досвід ліберального авторитаризму піночаричної Чилі прямо вказує, що авторитарний режим, перш за все, збагатив родину А. Піночета та наближених до нього осіб. При цьому відзначається, що присутність в умовах авторитарного режиму потужного репресивного механізму обернулося порушеннями прав людини. З'ясовано, що в умовах III Рейху політика голокосту набула характеру геноциду, а в Чилі доби правління А. Піночета широкого поширення набули катування та довільне правосуддя.

Практична цінність роботи полягає у необхідності створення запобіжників авторитаризму навіть в умовах запровадження на теренах України президентської республіки.

Ключові слова: політичний режим, авторитарний режим, режим ліберального авторитаризму, режим тоталітарного авторитаризму, правові засади авторитарного режиму, геноцид, катування.

Постановка проблеми

У 2019 р. відбулися вибори Президента України, перемогу на яких одержав відомий актор В. Зеленський. Трохи згодом відбулися вибори до Верховної Ради України, за результатами яких пропрезидентська фракція

«Слуга народу» фактично набрала 252 депутатських місць у парламенті [17]. Фактично, це була електоральна революція, коли «червону картку» «показали на українській політичній арені всім старим і досвідченим політикам у 2019 р. аж двічі» [3, с. 72]. В результаті, в парламенті утворилась монобільшість, яка підтримувала практично усі ініціативи Президента України. І, незважаючи на парламентсько-президентський характер української республіки, у ній стала спостерігатися поступова концентрація влади в руках президента.

З початком російського повномасштабного вторгнення в Україну, коли Президент України виявився справжнім лідером українського соціуму, його президентський рейтинг перевищив навіть той, що був на початку каденції В. Зеленського – з 73 % виборців [33] до 81 % респондентів [16]. Подібна ситуація знову викликала ідею про президентську трансформацію української республіки [6; 19]. Однак, подібна ідея, з одного боку, дійсно викликана прагненням змінити змішану республіку в Україні на президентську, але, з іншого, таїть у собі небезпеку відновлення авторитарних тенденцій, які проявлялися у минулому нашої держави.

Саме тому було б цікавим дослідити авторитарний режим як форму політичного режиму, який може поєднуватися як з елементами свободи, так і з елементами контролю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Звісно, не можна вважати, що політичний режим, як і авторитарний режим не були предметом наукових досліджень. Зокрема, в Україні з цього приводу навіть вийшов навчальний посібник [13]. Досліджувалися й різновиди політичних режимів у їх модальному вимірі. Зокрема, демократичний режим був об'єктом дослідження не лише за кордоном [10], але й в Україні [20]. Неодноразово здійснювався аналіз і авторитарного режиму, нещодавнім прикладом чого можна вказати напрацювання О. Скрипнюка [22].

Утім не можна не вказати, що вже розпочалися окремі спроби розглянути полі-

тичний режим у дуальному вимірі. Звісно, більшість робіт присвячено проблематиці ліберальної демократії [31]. Проте, можна вказати, що з'явилися окремі напрацювання, автори яких намагалися дослідити дуальний вимір політичного режиму як в цілому [27], так і в його позадемократичному контексті [23].

Не применшуючи доробку вищезазначених дослідників, слід наголосити, що більшість з них має позаправовий характер. В вітчизняній же юриспруденції проблематика дуального виміру майже не досліджувалась.

Мета і завдання статті

Саме тому, метою цієї статті є правові засади формування та функціонування авторитарного режиму у контексті його взаємодії з лібералізмом і тоталітаризмом. Реалізація зазначеної мети потребує виконання низки наукових завдань. По-перше, загалом охарактеризувати політичний режим в його модальному і дуальному вимірі. По-друге, на прикладі Чилі доби правління А. Піночета, розглянути політико-правові та економічні особливості формування та функціонування режиму ліберального авторитаризму. По-третє, на прикладі нацистської Німеччини, розглянути політико-правові та соціально-економічні особливості формування та функціонування режиму тоталітарного авторитаризму.

Виклад основного матеріалу

Політичний режим є одним з трьох елементів форми держави, який дозволяє зрозуміти державний механізм «з середини», тобто за допомогою яких засобів та способів здійснюється державна влада в країні [12, с. 149].

За типом правового регулювання усі політичні режими можуть бути демократичними, ліберальними, авторитарними і тоталітарними [8, с. 247].

За загальним правилом під тоталітаризмом розуміється політичний режим, в умовах якого держава, політична влада повністю підпорядковують собі суспільство і особистість, усі сторони їх життєдіяльності [7, с. 111]. Авторитаризм – це політична

концепція і політична практика, в основу яких покладено зосередження монопольної чи значної влади в руках однієї особи або групи осіб [14]. Фактично це означає, що в умовах авторитарного режиму державна влада здійснюється за мінімальною участю народу [8, с. 312]. Лібералізм – громадсько-політична та ідеологічна течія, яка об'єднує прихильників парламентаризму, політичних і економічних свобод, ринкового господарства та вільної конкуренції [21, с. 482]. Як політичний режим він має на меті звільнення суспільства від пут держави, а особистість – від тиску авторитарного колективізму [8, с. 318]. І, нарешті, демократія є формою організації суспільства, його державно-політичного устрою, що ґрунтуються на визнанні народу джерелом влади [15, с. 61].

Відомо, що існує два підходи до визначення політичного режиму в країні: «модальний», який передбачає існування «чистих режимів». (демократичного, ліберального, авторитарного чи тоталітарного) та «дуальний», який поєднує «чисті» режими між собою [8, с. 248]. При цьому, в рамках дуального підходу існує дві дихотомії політичних режимів. Зокрема. За приналежністю суверенітету існує дихотомія «авторитаризм – демократія», а залежно від взаємодії держави із особистістю – дихотомія «тоталітаризм – лібералізм» [30, с. 19]. В результаті подібної дуальності виділяється режим «ліберального авторитаризму», прикладом якого була пінократична Чилі, та режим «тоталітарного авторитаризму», прикладом якого можна вважати III Рейх [8, с. 249].

Стосовно чилійської пінократії (влада А. Піночета), то вона характеризується авторитаризмом у сфері політики і лібералізмом у сфері економіки.

Щодо політики, то, на думку багатьох фахівців в галузі держави і права, А. Піночет став єдиним з латиноамериканських диктаторів, хто спробував зробити придушення прав людини легальним способом відправлення державної влади, чому, багато в чому, була підпорядкована вся правотворча діяльність хунти з перших днів її існування.

Так, у липні 1974 р. хунта видала декрет-закон № 521, що засновував т. зв. Національне керівництво інформації (DINA).

Саме цією таємною поліцією були незаконно заарештовані і піддані тортурам тисячі чилійців [25, с. 100], оскільки в умовах авторитаризму на правоохоронні органи, перш за все на органи внутрішніх справ, поряд з правоохоронною, покладається карно-репресивна функція [28, с. 12]. Крім декрету-закону № 521, основними законодавчими актами Чилі після 1973 р. стали: Закон про внутрішню безпеку 1973 р.; декрет-закон № 81 1973 р., який забороняв таємне повернення на батьківщину вигнаних за межі країни чилійців, визначивши це як злочин проти державної безпеки; декрет-закон № 228 1974 р. У 1980 р. хунта приймає декрет-закон № 3108, який дозволив міністерству внутрішніх справ «у разі потреби переміщати будь-якого громадянина на нове місце проживання» і затримувати його без офіційного обвинувачення до п'яти днів. І хоча цей декрет-закон і був прийнятий вже після скасування військового стану, він значно підсилив репресивне законодавство. У березні 1984 року був прийнятий так званий «новий антитерористичний закон», яким було створено юридичну базу для більш жорстокого терору, запровадивши страту за так звані «особливо-небезпечні підривні акції» і передавши під юрисдикцію військових трибуналів багато справ, які раніше вирішувалися цивільними судами. Значно розширилися також повноваження політичної поліції – SNI (Національний інформаційний центр), який 13 серпня 1977 р. змінив одіозну таємну політичну поліцію DINA.

Усвідомлюючи правову прогалину щодо запровадження кодексом військової юстиції облогового стану у мирний час, хунтою було розроблено декрет-закон № 5, у якому роз'яснялося, що «облоговий стан, оголошений в результаті внутрішнього потрясіння, повинен припускати стан війни або військового часу». Це ототожнення «стану «внутрішнього потрясіння» із станом війни або військовим часом формально було зумовлено необхідністю «якнайрішучіше припинити дії, спрямовані проти фізичної недоторканності складу збройних сил і населення взагалі», а також необхідністю «попередження і покарання, із максимально можливою швидкістю і суворістю злочинів, спрямова-

них проти внутрішньої безпеки, суспільного порядку і нормалізації державної діяльності». 2 вересня 1974 р. хунта прийняла декрет-закон № 640 «Про систематизацію норм щодо надзвичайних режимів», відповідно до ст. 1 якого, передбачалося шість видів надзвичайного стану: стан внутрішньої і зовнішньої війни; стан мобілізації; облоговий стан; надзвичайні повноваження; зони й адміністративні підрозділи надзвичайного стану; запровадження єдиноначальності в укріпленому місці (місті, фортеці, форту, укріпленій зоні і районі). Сама ж диференціація облогового стану передбачалася ст. 6, яка поділила облоговий стан на чотири ступеня: по-перше, внутрішня і зовнішня війна; по-друге, внутрішня оборона, що повідомляється у випадку внутрішнього потрясіння, спровокованого організованими повстанськими або заколотними силами, які знаходяться в стадії відкритої або підпільної організації; по-третє, внутрішня безпека, яка повідомляється у випадках, коли потрясіння було спровоковано неорганізованими повстанськими або заколотними силами; по-четверте, просте внутрішнє потрясіння, передбачене чинним законодавством.

Щоб закріпити свою владу, хунта Чилі вирішила нав'язати її громадянам нову конституцію. І хоча видимість легітимності режиму після проведення 4 січня 1978 р. референдуму і не ставилася під сумнів з точки зору міжнародного права, його легальність вимагала нового закріплення. 11 вересня 1980 р. було проведено новий референдум, який закріпив існування конституції, що діє нині в Чилі, котра легалізувала режим Піночета в період із 1981 по 1989 роки [25, с. 93–102].

На відміну від політичної системи, економічна модель А. Піночета мала всі ознаки ліберальності. Зокрема, керівник чилійських економічних реформ – один з «чиказьких хлопчиків» Е. Біхі зробив ставку на відмову від протекціонізму та імпортозаміщення, керуючись тим, що якщо іноземна продукція якісніша, якщо вона дешевша, то жодних перепон для її поставок в Чилі не має робитися. Втручання держави в економіку було мінімізоване, а митні тарифи знижені, в результаті чого було створено максимально сприятливий інвестиційний клімат.

Звісно, говорити про повне невтручання держави у сферу економіки було б недоречним. Проте, підтримку від держави отримало те виробництво, де собівартість продукції виявлялася нижчою за середньосвітові ціни, завдяки чому чилійці почали активно експортувати вино, деревину, фрукти, рибу, томатну пасту, концентрати соків тощо.

В цілому ж держава припинила підтримувати нерентабельні підприємства, а значну частину державних підприємств віддали в руки приватних власників. Подібна політика масової приватизації проводилася під гаслом «Чилі – країна власників, а не пролетарів» [18].

Звісно, говорити про «чилійське економічне диво», яке нібито відбулося за часів правління А. Піночета [1], потрібно вкрай обережно. Річ у тім, що протягом існування військового режиму економіка розвивалася у показниках на душу населення середніми темпами, котрі становили лише 1,5 % на рік, що не може вважатися видатним прикладом зростання [4, с. 36–37]. Скоріше, слід говорити про незворотність того курсу, який був закладений чилійською хунтою. Як цілком слушно зазначив з цього приводу колишній міністр економіки Чилі К. Касерес: «У Чилі встановлені певні методи ведення розвинутої економіки: її відкритість для міжнародної конкуренції, низький рівень інфляції, збалансованість на макроекономічному рівні; законами гарантовано право власності і здійснення приватної ініціативи, приватизація. І одна із можливих заслуг уряду президента Піночета в тому, що з 1973 по 1990 рік він пережив серію піднесень і спадів, але протягом усього цього часу не вдавався до будь-яких змін основного напрямку – до ринкової економіки [25, с. 54–55].

Авторитарні тенденції нацистської Німеччини простежувалися ще в період, коли А. Гітлер не мав влади, але вже наголошував на необхідності існування держави як добірної корпорації вождів за рахунок «поєднання абсолютної відповідальності із абсолютною владою». При цьому, на його думку, подібними вождями жодним чином не зможуть стати чиновники, оскільки їм «не вистачає мужності взяти на себе усю відповідальність». Ідеальними вождями А. Гіт-

лера були «віце-королі» – «нова порода людей, справжніх повелителів за своєю натурою» [24, с. 134].

Цей вождистський принцип було покладено в основу державної кадрової політики III Рейху, адже нацисти добре розуміли вона була, є і буде «провідною ланкою організації суспільства, оскільки це – комплексна система управління ресурсами, що є необхідною основою для об'єднання і узгодження управлінських впливів у політичній, економічній і культурній сферах» [26, с. 42]. Подібна діяльність на конституційному рівні, поміж іншим, призвела до появи закону про імперських намісників від 30 січня 1935 року [11, с. 181–182].

Тоталітарний контекст нацистської Німеччини можна дослідити крізь його соціально-економічний та конституційно-політичний аспекти.

Соціально-економічну політику III Рейху слід розділити на два періоди: довоєнний (1933–1939 рр.) та воєнний (1939–1945 рр.). У довоєнний період нацистська Німеччина, завдяки залученню високопрофесійних фахівців на кшталт Я. Шахта, провела низку реформ, спрямовану на переозброєння Німеччини та її підготовки до II Світової війни [2]. Результатом цього стала практично повна ліквідація безробіття та істотне підвищення рівня життя широких мас, яке, поміж іншим, характеризувалося високим рівнем охорони здоров'я та доступністю якісної освіти. Досить цікавим кроком нацистського уряду стала цілеспрямована політика сприяння материнству і дитинства, яка виражалася в таких заходах, як шлюбна позичка, турбота про вагітних, надання їм кращих санаторіїв у мальовничих куточках Німеччини, створення груп підтримки жінок тощо. В результаті, за словами Я. Кершоу, «одностайність щодо гітлерівської держави панувала від самого початку існування Рейху і тривала аж до середини війни» [9, с. 82].

З початком II Світової війни ситуація поступово змінюється і нацистська Німеччина починає втручатися в економічну сферу в рамках т. зв. «тотальної мобілізації». Зокрема, 4 лютого 1943 р. розпорядженням міністра внутрішніх справ закриваються усі торговельні підприємства, які не мають прямо-

го відношення до поточного забезпечення товарами німецького населення. Те ж саме загрожує ремісницьким підприємствам, що не є життєве необхідними для воєнної економіки [32, с. 450].

Щодо конституційно-політичного аспекту, то ставлення нацистського режиму до конституційних положень було відверто нігілістичним. Зокрема, ст. 1 і 2 німецької конституції від 11 серпня 1919 р. закріпила федеративну форму державного устрою Німецької імперії як республіки [11, с. 141]. Коли нацисти у 1933 р. прийшли до влади, вони прийняли низку законодавчих актів, спрямованих на зміцнення їхнього становища «...в будь-який спосіб, у тому числі й шляхом насильства і терору» [29, с. 21]. Зокрема, 24 березня 1933 р. було прийнято «Закон в цілях усунення злигоднів народу і держави», ст. 2 якого проголошувала наступне: «Закони, ухвалені німецьким урядом, можуть ухилятися від імперської конституції, якщо вони не мають предметом устрій рейхстагу і рейхсрату. Права президента імперії залишаються недоторканими» [11, с. 175]. Цим законом фактично була призупинена чинність конституції.

Однак, навіть в порушення даного закону, нацисти «атакували» рейхсрат, який був органом народного представництва німецьких областей. 30 січня 1934 р. вони домоглися прийняття закону «Про перебудову імперії», який скасував народні представництва областей [11, с. 179]. 5 лютого 1934 р. указом «Про німецьке громадянство» було усунуто громадянство областей. Після цього завершальним кроком стала законодавча ліквідація рейхсрату 14 лютого 1934 року [11, с. 180]. В результаті усієї цієї діяльності, у III Рейху залишився лише одним орган народного представництва – рейхстаг, який, утім, не відіграв жодної ролі в управлінні державою.

Уся ж повнота влади зосередилась в руках імперського уряду, який очолив рейхсканцлер А. Гітлер. 1 серпня 1934 р. він, фактично узурпувавши владу [8, с. 80], приєднав собі повноваження президента імперії [11, с. 180].

При цьому, тотальний контроль нацистського режиму над німецьким соціумом та

звеличення А. Гітлера як вождя III Рейху призвели до фатальних наслідків. Річ у тім, що політика голокосту призвела до геноциду євреїв, що не могло не викликати негативне світосприйняття Німеччини того періоду. До того ж, саме А. Гітлер 1 вересня 1939 р. розпочав II Світову війну, але з іншого боку, маючи свої переконання та заботи, він недооцінив волелюбність поневолюваних ним народів. Це обернулося поразкою нацистської Німеччини та її подальшого тривалого розколу.

З іншого боку, ліберальні реформи в Чилі призвели до приватизації майже усієї соціально-економічної сфери. При цьому, більша її частина опинилася у власності А. Піночета та його родичів. Саме про це свого часу зазначав професор Університету Аконкагуа (Чилі) Серхіо Ернесто Еїхос Мардонес, який 7 червня 2017 р. відвідав СумДУ [5].

Висновки

Таким чином, якщо ідея запровадження в Україні президентської республіки викликана певними авторитарними сподіваннями, то слід мати на увазі, що, окрім певного позитивного досвіду запровадження авторитарного режиму, існує й негативний бік подібного кроку. Зокрема, на відміну від демократії, де в основу функціонування держави покладена діяльність інституцій, в умовах авторитаризму істотним чином зростає суб'єктивний чинник. При цьому, якщо економічний розвиток авторитарної держави може мати успіх як в її ліберальному, так і тоталітарному вимірі, то авторитарний персоналізм може обернутися великими проблемами. Це доводить досвід як тоталітарного авторитаризму в нацистській Німеччині, яка, унаслідок помилок А. Гітлера, зазнала поразки у II Світовій війні, так і досвід ліберального авторитаризму пінократичної Чилі, який, перш за все, збагатив родину А. Піночета та наближених до нього осіб. Крім того, присутність в умовах авторитарного режиму потужного репресивного механізму обернулося порушеннями прав людини. Зокрема, в умовах III Рейху політика голокосту набула характеру геноциду, а в Чилі доби правління А. Піночета

широкого поширення набули катування та довільне правосуддя.

Література

1. Августо Піночет, Диктатори [Електронний ресурс] / 24 Канал. URL: https://www.youtube.com/watch?v=dVrouS_UZ8w&t=235s (Дата звернення: 16.10.2023).
2. Бистрова Ю., Віряскін С. Гельмар Шахт – головний фінансист Третього Рейху та засновник Банку міжнародних розрахунків [Електронний ресурс] / *Українське агентство фінансового розвитку*. URL: https://ufin.com.ua/analit_mat/poradnyk/092.htm (Дата звернення: 16.10.2023).
3. Брижко-Запур Н. Я тут. Ми тут. Ми всі – це Україна. Феномен Володимира Зеленського / пер. з польськ. Н. Чорпіти. Київ: Академія, 2023. 280 с.
4. Валанзуала С. Економічні реформи і демократизація у Чилі. *Розподіл повноважень між гілками влади в умовах суспільно-економічної кризи* : доповіді, презентації та дискусії наук.-практ. конф. (7 квітня – 9 квітня 1995 р.). Київ: Агенція Міжнародного Розвитку Сполучених Штатів в Україні, 1997. С. 29-55.
5. Візит до інституту професора з Чилі [Електронний ресурс] / *Навчально-науковий інститут права СумДУ. Офіційний сайт*. URL: <http://law.sumdu.edu.ua/uk/vizit-do-institutu-profesora-z-chili/> (Дата звернення: 16.10.2023).
6. Водяний А. Данілов: я за жорстку президентську республіку [Електронний ресурс] / *LB.ua*. URL: https://lb.ua/news/2021/10/25/496965_danilov_zhorstku_prezidentsku.html (Дата звернення: 16.10.2023).
7. Горбатенко В. П. Тоталітаризм. *Юридична енциклопедія* : у 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін. Київ: Видво «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. Т. 6: Т–Я. С. 111-112.
8. Державознавство : підручник / за ред. Володимира Сухоноса. Суми: Університетська книга, 2021. 493 с.
9. Каганець І. В. Фашизм чи солідаризм. *Перехід IV*. 2004. № 12. С. 77-87.
10. Кельзен Г. Про сутність і цінність демократії / пер. з нім. О. Мокровольський. Львів: ВНТЛ-Класика, 2013. 139 с.

11. Конституції буржуазних країн. Конституції великих держав і західних сусід СРСР. Київ: Вид-во ЦВК УСРР «Радянське будівництво і право», 1936. 382 с.
12. Конституційне право зарубіжних країн: підручник / за ред. Н. В. Мішиної і В. О. Міхальова. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2019. 644 с.
13. Литвин В. С. Політичні режими сучасності: інституційні та процесуальні виміри аналізу: навч. посібник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2014. 632 с.
14. Мадіссон В. В., Горбатенко В. П. Авторитаризм. *Юридична енциклопедія* : у 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін. Київ: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1998. Т. 1: А–Г. С. 30.
15. Мурашин Г. О. Демократія. *Юридична енциклопедія* : у 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін. Київ: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1999. Т. 2 : Д–Й. С. 61-62.
16. Найбільше українці довіряють Зеленському, Кіму та Притулі – опитування [Електронний ресурс] / *Chas News*. URL: <https://chas.news/news/naibilshe-ukraintsi-dovirayut-zelenskomu-kimu-ta-prituli-opituvannya> (Дата звернення: 16.10.2023).
17. Офіційні результати парламентських виборів 2019: ЦВК порахувала 87 відсотків голосів [Електронний ресурс] / *Телеканал новин «24»*. URL: https://24tv.ua/parlamentski_vibori_2019_rezultati_golosuvannya_vibori_u_verhovnu_radu_n1180469 (Дата звернення: 16.10.2023).
18. Піночет проти Альєнде: від «лівого експерименту» до військової хунти в Чилі [Електронний ресурс] / *Історія без міфів*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=fHZKl2nG8fM&t=86s> (Дата звернення: 16.10.2023).
19. Президентська республіка в Україні? [Електронний ресурс] / *LIGAnet*. URL: https://www.youtube.com/watch?v=T4j_dCAj5XI (Дата звернення: 16.10.2023).
20. Скрипнюк О. В. Демократія: Україна і світовий вимір (концепції, моделі та суспільна практика). Київ: Логос, 2006. 368 с.
21. Скрипнюк О. В. Лібералізм. *Юридична енциклопедія* : у 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін. Київ: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2001. Т. 3: К–М. С. 482-483.
22. Скрипнюк О. О. Сучасний авторитарний режим: характерні риси і прояви. *Journal «Science Rise: Juridical Science»*. 2020. №2 (12). С. 18-23.
23. Соколова К. О. Дослідження ліберальних цінностей (ліберально-авторитарний напрям досліджень). *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2011. Вип. 11. С. 92-97.
24. Сухонос В. В. Держава: питання теорії (загальний і конституційно-правовий аспекти): монографія. Суми: Університетська книга, 2015. 343 с.
25. Сухонос В. В. Динаміка сучасного державно-політичного режиму в Україні: антиномія демократизму і авторитаризму: монографія. Суми: ВТД «Університетська книга», 2003. 336 с.
26. Сухонос В. В. Кадри органів прокуратури: питання теорії і практики: монографія. Суми: Університетська книга, 2014. 159 с.
27. Сухонос В. В., Сухонос В. В. Політичний режим як юридична категорія: дихотомія моністичної та дуалістичної парадигм. *Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів* : матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції (м. Суми, 19–20 травня 2022 року) / редколегія: А. М. Куліш, В. В. Миргород-Карпова, А. В. Стебляк. Суми: Сумський державний університет, 2022. С. 63-67.
28. Сухонос В. В. Правові та організаційні аспекти розвитку прокуратури України в сучасних умовах: монографія. Суми: ВТД «Університетська книга», 2010. 328 с.
29. Сухонос В. В. Прокуратура в системі державних органів України: теоретичний аналіз сучасного стану та перспектив розвитку: монографія. Суми: ВТД «Університетська книга», 2008. 448 с.
30. Сухонос В. В. Суверенітет як чинник диференціації форми правління і політичного режиму в контексті загальнотеоретичної юриспруденції. *Правові горизонти / Legal horizons*. 2017. № 3 (16). С. 15-20.
31. Федоришина К. Криза класичної концепції ліберальної демократії в умовах

сучасних викликів. *Грани*. 2021. Т. 24 № 4. С. 48-55.

32. Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн: навч. посібник : у 2 т. / ред. В. Д. Гончаренко. Київ: Видавничий дім «Ін Юре», 1998. Т. 2: Документи Нової і Новітньої історії. Бібліографія / уклад. О. Д. Святоцький, М. М. Страхів, А. Й. Рогожин та ін. 608 с.

33. ЦВК опублікувала дані 100% протоколів [Електронний ресурс] / РБК-Україна. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/tsik-opublikoval-rezultaty-100-protokolov-1555938179.html> (Дата звернення: 16.10.2023).

Volodymyr V. Sukhonos, Viktor V. Sukhonos.
**LEGAL BASIS OF THE FORMATION
AND FUNCTIONING OF THE
AUTHORITARIAN REGIME: THE
ANTINOMY OF LIBERALISM AND
TOTALITARISM**

The article is devoted to the problems of the legal foundations of the formation and functioning of an authoritarian regime in its liberal and totalitarian dimensions.

At the same time, since the presidential transformation of the Ukrainian republic harbors the danger of the restoration of authoritarian tendencies that were manifested in the past of our state, the study of the authoritarian regime is of an urgent nature.

Therefore, the purpose of this study is the legal basis of the formation and functioning of an authoritarian regime in the context of its interaction with liberalism and totalitarianism. The implementation of the specified goal requires the performance of a number of scientific tasks.

The article substantiates that if the idea of introducing a presidential republic in Ukraine is caused by certain authoritarian expectations,

then it should be borne in mind that, in addition to certain positive experience of introducing an authoritarian regime, there is also a negative side of such a step. It was found that, in contrast to democracy, where the functioning of the state is based on the activity of institutions, the subjective factor significantly increases in the conditions of authoritarianism. It is proved that the Chilean pinocracy (the power of A. Pinochet) is characterized by authoritarianism in the political sphere and liberalism in the economic sphere. The article concludes that if the economic development of an authoritarian state can be successful in both its liberal and totalitarian dimensions, then authoritarian personalism can turn into big problems. It is emphasized that the experience of totalitarian authoritarianism in Nazi Germany shows that the latter was defeated in World War II due to the mistakes of A. Hitler, while the experience of liberal authoritarianism in Pinocratic Chile directly indicates that the authoritarian regime, above all, enriched the family of A. Pinochet and those close to him persons to him. At the same time, it is noted that the presence of a powerful repressive mechanism in the conditions of an authoritarian regime has resulted in human rights violations. It was found that under the conditions of the Third Reich, the policy of the Holocaust took on the character of genocide, and in Chile during the reign of A. Pinochet, torture and arbitrary justice became widespread.

The practical value of the work lies in the need to create safeguards against authoritarianism even in the conditions of the introduction of a presidential republic on the territory of Ukraine.

Keywords: political regime, authoritarian regime, regime of liberal authoritarianism, regime of totalitarian authoritarianism, legal basis of authoritarian regime, genocide, torture.